

વીર સંવત ૨૪૯૨, જેઠ વદ ૩, સોમવાર

તા. ૦૬-૦૬-૧૯૬૬

ગાથા-૧ થી ૩. પ્રવચન નં. ૧

ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ ચિદાનંદમૂર્તિ સિદ્ધસ્વરૂપી આત્મા છે. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો'. આ આત્માનું સ્વરૂપ એવા સિદ્ધ ભગવાન અશરીરી સિદ્ધ પરમાત્મા આઠ કર્મરહિત થયા એનું અહીંયાં પહેલું માંગલિક કરશે. એવો જ આત્મા, સિદ્ધ સમાન આત્મા છે. એના અંતર સ્વરૂપમાં એનો યોગ એટલે આત્મામાં દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનાં અંતર વેપાર દ્વારા સાર એટલે પ્રગટ સિદ્ધ પરમાત્મદશા પ્રગટ કરવી એનું નામ અહીંયાં યોગસાર કહેવામાં આવે છે. સમજાય છે કાંઈ?

'યોગીન્દ્રદેવ' મહામુનિ દ્વિગંબર સંત લગભગ ૧૪૦૦ વર્ષ પહેલા ભરતક્ષેત્રની અંદર મહાપ્રભુ 'કુંદકુંદાચાર્ય' મહારાજની પછી ભરતક્ષેત્રમાં થયા છે. લગભગ 'પૂજ્યપાદસ્વામી' પછી એ થયા છે. એમણે આ 'પરમાત્મપ્રકાશ' એક બનાવ્યું અને એક આ 'યોગસાર' (બનાવ્યું છે). 'પરમાત્મપ્રકાશ'ના વ્યાખ્યાનો આપણે પૂરા થઈ ગયા. આ 'યોગસાર' (ચાલશે).

જુઓ! પહેલો નમસ્કાર માંગલિક કરે છે. પહેલું માંગલિક કરે છે. 'યોગીન્દ્રદેવ' પોતે 'યોગસાર'ની શરૂઆતમાં માંગલિક (કરે છે). પોતે મહાસંત છે, આચાર્ય છે, અલ્પકાળે કેવળજ્ઞાન પામી મુક્તિ જવાને પાત્ર અને લાયક છે. એવા 'યોગીન્દ્રદેવ' ગ્રંથકર્તા શરૂઆતમાં મહાન માંગલિકરૂપે સિદ્ધ પરમાત્માને યાદ કરે છે, સિદ્ધ ભગવાનને સ્મરે છે.

સિદ્ધોને નમસ્કાર.

ગિમ્મલજ્ઞાણપરિદ્વિયા કમ્મકલં ક હહેવિ।

અપ્પા લદ્ધુ જેણ પરુ તે પરમપ્પ ણવેવિ।।૧।।

'જેમણે...' ત્રીજા પદમાં 'જેણ' શબ્દ છે ને? 'જેણ' એટલે 'જેમણે...' 'ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા' 'શુદ્ધ ધ્યાનમાં સ્થિર થઈને...' જુઓ! અહીંથી વાત લીધી છે. કર્મ ટળ્યા અને આ ધ્યાન થયું, એમ નહિ. સમજાય છે કાંઈ? 'ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા' એ સિદ્ધ ભગવાનો કેમ થયા? પરમઆત્મા અશરીરી-જ્ઞાનો સિદ્ધાણં. એ પાંચ પદમાં બીજું પદ છે એ સિદ્ધ પરમાત્મા કઈ રીતે, કઈ વિધિએ, કયા ઉપાયે સિદ્ધપદને પામ્યા એ વાત પહેલી જાહેર કરે છે.

'ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા' નિર્મળ એટલે શુદ્ધ ધ્યાન. ભગવાનઆત્મા શુદ્ધ સચ્ચિદાનંદ જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ, એમાં શુદ્ધ નિર્મળ એકાકાર, સ્વરૂપના ધ્યેયે અંતરમાં એકાકાર થઈ નિર્મળ ધ્યાન(માં સ્થિર થઈને સિદ્ધ થયા). અહીં તો ધ્યાનથી વાત લીધી છે. ભગવાનઆત્મા,

મોક્ષમાર્ગની શરૂઆત જ ધ્યાનથી થાય છે. સમજાય છે કાંઈ? પર તરફના જેટલા વિકલ્પો, શુભાશુભભાવ (થાય) એ તો બંધના કારણ છે. આ આત્મા પરમાત્મા સર્વજ્ઞદેવે શુદ્ધ સ્વરૂપ જોયો છે. સમજાય છે કાંઈ ? ભગવાને (આવો આત્મા જોયો છે).

‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ સહુ જગ દેખતા હો લાલ,’ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરને કહે છે કે, હે નાથ! ‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ સહુ જગ દેખતા હો લાલ, નિજ શુદ્ધ સત્તાએ સૌને આપ દેખતા હો લાલ.’ હે સર્વજ્ઞદેવ! સર્વ જીવને આપ તો શુદ્ધ સત્તા આનંદમય (છે) એમ દેખો છો. સમજાય છે કાંઈ? ‘પ્રભુ તુમ જાણગ રીતિ સહુ જગ દેખતા હો લાલ, નિજ સત્તાએ શુદ્ધ...’ નિજ સત્તા – પોતાનું હોવાપણું જે નિજ છે. નિજ સત્તાએ શુદ્ધ પરમાનંદમૂર્તિ અનાકુળ શાંતરસ છે. ‘નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સૌને દેખતા...’ હે પરમાત્મા! બધા આત્માને એની નિજ સત્તાએ, નિજ હોવાપણે પોતાના હોવાપણે, પોતાની હૈયાતીમાં, પોતાના અસ્તિત્વમાં, પોતાના અંતર આત્માની મોજૂદગીમાં ભગવાન આપ તો બધા આત્માને શુદ્ધ દેખો છો. સમજાય છે કાંઈ?

એ ‘નિજ સત્તાએ શુદ્ધ સૌને દેખતા’ બધા આત્માઓ પરમાત્મા નિજ સત્તાએ શુદ્ધ છે. એવી નિજ સત્તા, સત્તા એટલે પોતાનું હોવાપણું, અસ્તિત્વ, હોવાપણું. અનાદિનો ભગવાનઆત્મા, એનું હોવાપણું પવિત્ર અને શુદ્ધ સ્વરૂપે જ એનું હોવાપણું છે. એમાં (થતો) કેટલોક પુણ્ય-પાપનો વિકાર, એ એનું કંઈ નિજ હોવાપણું નથી, એ નિજ સત્તા નથી એમ ભગવાન દેખે છે, એમ જે કોઈ આત્મા પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન (કરે)... દેખો ! એની અંદરમાં એકાકાર થઈ નિજ સત્તાની શુદ્ધતાને લક્ષમાં, ધ્યેયમાં, સ્થિરતામાં લઈ જ્ઞાન-શ્રદ્ધા અને ચારિત્ર (દ્વારા) એ નિજ શુદ્ધ સત્તાને આશ્રય બનાવી, (જેઓ) અંદર નિર્મળ ધ્યાન દ્વારા સ્થિર થયા. આ દ્વારા હે પ્રભુ આપ સિદ્ધપદને પામ્યા. સમજાણું કાંઈ?

‘ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા’ પહેલું અહીં(થી) માંગલિક ઊપાડ્યું છે. કર્મ ટળ્યા ને કર્મ ગળ્યા ને કર્મ મોળા પડ્યા માટે આપ ધ્યાનમાં આવ્યા એમ નથી લીધું. અત્યારે કેટલાક કહે છે ને? જ્ઞાનાવરણીય (કર્મનો) ક્ષય થાય તો જ્ઞાન થાય, એમ કહો. જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ થાય તો જ્ઞાનાવરણીયનો ક્ષય થઈ જાય છે એમ ન કહો. એમ (કહે છે). સમજાણું કાંઈ? અહીં પહેલે શબ્દે આ ઊપાડ્યું છે. જુઓ ! આમાં કર્મને યાદેય નથી કર્યા. ‘ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા’ ‘પરિદ્વિયા’ શબ્દ છે. નિર્મળ શુદ્ધ અંતર એકાગ્ર. પરિસ્થિત, પરિસ્થિત. પરિ (અર્થાત) સમસ્ત પ્રકારે સ્થિર થયા, સ્વરૂપમાં એકાગ્ર (થયા). આમ તો શુક્લધ્યાન લેવું છે. સમજાય છે કાંઈ? એકદમ સિદ્ધપદ છે ને? પણ પ્રથમ ‘પરિદ્વિયા’ કહ્યું છે ને? સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય એમાં નિર્મળ શુદ્ધ સ્વરૂપ ભગવાન, એની દૃષ્ટિમાં નિર્મળપણે પરિણમે ત્યારે એનું ધ્યાન, એકાગ્ર થાય છે, સ્વભાવમાં એકાગ્ર થાય છે, પણ એ ધ્યાન સમસ્ત પ્રકારે સ્વરૂપમાં સ્થિરતા પૂરતું નથી. સમજાય છે કાંઈ?

ધર્મદશા પ્રગટ કાળમાં, ધર્મદશા પ્રગટ કાળમાં એ શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિની એકાગ્રતાનો અંશ પ્રગટ થાય ત્યારે તેને ધર્મની શરૂઆત કહેવાય છે. આ ભગવાનતો, શરૂઆત કર્યા પછી પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિના કાળ વખતે એણે શું કર્યું એ વાત કરે છે. આહા..હા...! કહે છે કે, જેણે ‘શુકલધ્યાનમ્ સ્થિત હોતે હુએ...’ ‘શુદ્ધ ધ્યાનમ્ સ્થિત હોતે હુએ...’ એમ લખ્યું છે. ભગવાનઆત્મા ! ‘નિર્મળ’ શબ્દ છે ને? એટલે એમાં બધું આવી જાય. શુકલ નિર્મળ પણ આવી જાય.

આ આત્મા પ્રભુ, જેમાં અતીન્દ્રિય આનંદ ભર્યો છે. આત્મામાં – નિજસત્તામાં, સત્તાના હોવાપણામાં પોતાના હોવાપણામાં તો એકલો અતીન્દ્રિય આનંદ ભર્યો છે. નિજ સત્તા-પોતાનું હોવાપણું જે કાયમનું અસલ છે એમાં તો એકલો અતીન્દ્રિય આનંદ જ પડ્યો છે. ભાન ન મળે. ગોથા ખાય બહારમાં. ધૂળમાં ને ક્યાંક પૈસામાં ને બાયડી, છોકરામાં, હોળીમાં બહારમાં ક્યાંય સુખ છે, એમ મૂઢ અનાદિથી માને છે. સમજાણું કાંઈ? મિથ્યા ભ્રમણાએ કરી (જાણે) બહારમાં ક્યાંય સુખ, રાજપાટ, બાદશાહ, ઈન્દ્રના ઈન્દ્રાસનો કે લક્ષ્મીના મોટા ઢગલા-ગંજ ધૂળના પડ્યા હોય (એમાં સુખ) કલ્પે છે. છે નહિ. સુખ તો ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ એમ ફરમાવે છે કે, ભાઈ! તારા હોવાપણામાં સુખ છે. બીજાના હોવાપણામાં તારું સુખ નથી. સમજાણું આમાં કાંઈ? બીજાના હોવાપણામાં, પરમાત્મા બીજા સિદ્ધ ભગવાન હોય પણ એના હોવાપણામાં તારા હોવાપણાનો આનંદ ન્યાં નથી. આહા..હા...! હજી સર્વજ્ઞ આમ બોલે ખરા ‘કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો શરણં’ ભગવાન જાણે એકેય અર્થ સમજે તો ! બાબુભાઈ! હું? તમે એમને એમ બધા જુવાનિયા માણસ એમને એમ ગાળ્યું. એમ કે બીજે હશે માટે ભૂલ્યા, પણ અમે ભૂલ્યા છીએ માટે એમ કહે છે. કહો, સમજાય છે કાંઈ?

‘કેવલી પણ્ણત્તો ધમ્મો શરણં’ એ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર નિજ હોવામાં – ત્રિકાળ વસ્તુમાં એકલો અતીન્દ્રિય આનંદ જ ભગવાને ભાળ્યો છે. આ આત્મામાં, હોં! એ અતીન્દ્રિય આનંદની નજર કરીને તેમાં જે ‘પરિદ્વિયા’ (અર્થાત્) વિશેષપણે ધ્યાનમાં સ્થિર થયા. બહારથી તદ્દન ઉપેક્ષા કરીને અંદરમાં ઠર્યા. શુદ્ધ ધ્યાનમાંથી પહેલું માંગલિક વાક્ય જ આ વાપર્યું છે. ‘ગિમ્મલજ્ઞાણ પરિદ્વિયા જેણ’. સમજાય છે કાંઈ? જેણે – ભગવાન સિદ્ધ થયા તેણે, જે ભગવાન સિદ્ધ થયા તેણે, ભગવાનઆત્મા, એના શુદ્ધ સ્વરૂપમાં લીનતાનું ધ્યાન કર્યું. આ એની ક્રિયા. મોક્ષને પ્રાપ્ત કરવાની, મોક્ષના માર્ગની આ ક્રિયા (છે). વચમાં કોઈ દયા, દાન, વ્રતના વિકલ્પ આવે એ કોઈ મોક્ષના માર્ગની ક્રિયા નથી. આહાહા..!

પહેલેથી આચાર્યે (આ વાત ઊપાડી છે). ‘યોગસાર’. યોગ એટલે આત્માના ઉપયોગમાં જોડાણ કરવું એ મોક્ષનો માર્ગ છે. ઉપયોગમાં જોડાણ કરવું એ જ મોક્ષનો માર્ગ છે. સમજાણું કાંઈ? પરમાં કંઈ જોડાણ થાય, રાગાદિ વ્યવહાર હો પણ એ કંઈ મોક્ષનો માર્ગ નથી. બંધના માર્ગના બધા વિકલ્પો છે. ભગવાનઆત્મા પોતાના આનંદને અંદર પહેલો પ્રતીતમાં, અનુભવમાં

લીધો હોય છે પછી તે આનંદને પૂર્ણ પર્યાયમાં પ્રાપ્ત કરવા માટે સ્વરૂપમાં જેણે લગની લગાડી છે. ધ્યાનની લગની અંદરમાં લાગી, અંદરમાં તાલાવેલી લાગી એવા ધ્યાનમાં 'સ્થિત હોતે હુએ...' 'કમ્મકલંક હહેવિ' આ હવે આમ લીધું. 'કર્મોકિ મલકો જલા ડાલા હૈ.' કર્મના કલંકને બાળી મૂક્યા છે. કર્મ બળ્યા માટે આમ ધ્યાન થયું છે એમ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

'કર્મ બિચારે કૌન?' એ તો જડ પદાર્થ છે, નિમિત્ત છે. તું વિકાર કર તો કર્મનું આવરણરૂપે નિમિત્ત થાય અને સ્વરૂપનું ધ્યાન કર તો એ ટળી જાય. એ કર્મ કાંઈ કાંડું પકડીને (નથી કહેતા કે), નહિ, તું આમકર એમ છે નહિ. આહાહા...! કહે છે, કર્મકલંક. આહાહા...! કર્મનું કલંક છે, મેલ છે. આઠ કર્મ, અહીં સિદ્ધ છે ને એટલે આઠેય કર્મ કીધાં. સિદ્ધ છે ખરા ને? આઠે કર્મરૂપી કલંકના મેલને.. આઠ કર્મ છે ને? આઠ. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, મોહનીય, અંતરાય, નામ, ગોત્ર અને આયુષ્ય. એવો મળ, એને 'જલા દિયા...' 'હહેવિ'. પાછું ભાષા એમ છે. સમજાણું કાંઈ? એણે નાશ કર્યા એ તો બાળી દીધા, એમ કહે છે, ભાઈ! આહાહા...! નાશ કર્યા એમ હળવો શબ્દ નથી નાખ્યો. બાળી મૂક્યા, રાખ કરી મૂક્યા. એટલે? કર્મરૂપે જે પર્યાય હતી એની પર્યાય બીજા જડ, બીજા પુદ્ગલપણે થઈ, અકર્મપર્યાય થઈ ગઈ. બાળી મૂકવાનો અર્થ કાંઈ બીજી ચીજ નથી, પરમાણુ બળી નથી જતા.

આ આત્મા પોતાના સ્વરૂપના અંતરદષ્ટિ ને ધ્યાનમાં સ્થિર થયો, સિદ્ધ ભગવાનનો આત્મા, ત્યારે તેણે કર્મના કલંકની, આઠ કર્મની પર્યાય જે હતી, તેનો વ્યય થઈ ગયો. ત્યારે આણે બાળ્યા એમ વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! કર્મ તો એ વખતે ટળવાની લાયકાતથી જ ટળ્યા છે. આત્મા કંઈ એને ટાળે અને કર્મને બાળે એમ કોઈ દિ' (નથી). ઈ તો જડ છે. જડનો કર્તા-હર્તા આત્મા નથી. પણ અહીં તો એમ કહ્યું કે, જે વિકારના સંગમાં, સંગ હતો ત્યારે કર્મનું નિમિત્તપણે આવરણ હતું એ સંગ છૂટ્યો એટલે આવરણની અવસ્થામાં બીજી દશા થઈ ગઈ. એને અહીંયાં કર્મકલંકને બાળ્યા એમ કહેવામાં આવે છે. 'હહેવિ' મૂળમાંથી સળગાવી દીધા એમ કહે છે. ફરીને કર્મપર્યાયરૂપે થાય (એમ) હવે છે નહિ. પછી? બે પદ થયા.

'પરુ અપ્પા લદ્ધુ', 'પરુ અપ્પા લદ્ધુ'. શું પ્રાપ્ત થયું? ભગવાનઆત્મા શક્તિરૂપે પરમાત્મા હતો, શક્તિના સત્ત્વના સ્વભાવના સામર્થ્યરૂપે પરમાત્મા જ હતો. એનું ધ્યાન કરીને 'પરુ' નામ વર્તમાન પર્યાયમાં ઉત્કૃષ્ટપણે 'પરમાત્મપદ કો પા લિયા.' પર્યાયમાં- અવસ્થામાં... જે સ્વરૂપ અંતરમાં (પૂર્ણ હતું તેને) પર્યાયમાં પ્રગટ પૂર્ણ પ્રાપ્ત કર્યું. એટલે પર્યાયમાં પહેલું શુદ્ધપદ પ્રગટ હતું એમ નહિ. સમજાય છે કાંઈ? વસ્તુ એ શુદ્ધ હતી. વસ્તુ તો નિજ આનંદ અને શુદ્ધ સત્તા, સત્ત્વ આખું સામર્થ્ય એ જ છે, પણ એની દશાનું ધ્યાન

કરતાં, દશામાં ધ્યાન કરતાં, એની દશામાં, વર્તમાન અવસ્થામાં-હાલતમાં 'પરુ અપ્પા લક્ષ્મણ' પરમાત્મરૂપી દશાને તે આત્માએ પ્રાપ્ત કરી. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

'પરુ અપ્પા લક્ષ્મણ' 'પરુ' નામ ઉત્કૃષ્ટ એટલે? બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્માના ત્રણ પ્રકાર છે. એમાં આ 'પરુ' એટલે ઉત્કૃષ્ટ જે પરમાત્મપદ (છે) તેને પ્રાપ્ત કર્યું. બહિરાત્મામાં તો પુણ્ય અને પાપ, શરીર, વાણીને પોતાના માને એ મૂઠ મિથ્યાદષ્ટિ બહિરાત્મા છે. જે એની ચીજમાં નથી, એની ચીજમાં નથી અને બાહ્યમાં પુણ્ય ને પાપના ભાવ ને એના બંધન ને એના ફળ, એ મારા માને તેને બહિરાત્મા-બહિરુદષ્ટિ બાહ્ય આત્માને માનનારો એવા મૂઠને બહિરાત્મા કહે છે.

અંતરમાં આનંદ અને શુદ્ધ છું એવા પૂર્ણાનંદની જેને પ્રતીત થઈ પણ પર્યાયમાં હજી પૂર્ણ પર્યાય પ્રગટ થઈ નથી, આ એવા જીવને પૂર્ણ સ્વરૂપ શક્તિએ પૂર્ણ છું એમ પ્રતીત, અનુભવ થયો પણ પર્યાયમાં-અવસ્થામાં પૂર્ણ પર્યાય પ્રગટ થઈ નથી. તેને અંતરાત્મા કહેવામાં આવે છે.

એ સિવાય અહીં તો કહે છે, 'પરુ અપ્પા લક્ષ્મણ'. હવે અંતરાત્મા પણ નહિ. અંતરના સ્વરૂપની એકાગ્રતા દ્વારા જે ઉત્કૃષ્ટ પરમાત્માપદને પામ્યો. એનો અર્થ એ પરમાત્મપદની પર્યાય નવી પ્રગટ થઈ છે. એ પર્યાય અનાદિની હતી, અનાદિની સિદ્ધ સમાન એની દશા હતી, પર્યાયમાં સિદ્ધ દશા હતી એમ નહિ. વસ્તુમાં સિદ્ધશક્તિ હતી. સમજાય છે કાંઈ? એને પામ્યા.

'તે પરમપ્પ ણવેવિ' એવા પરમાત્માને તેના ઉપાય વડે જેણે નિજપદની પૂર્ણ દશા પ્રાપ્ત કરી એવા પરમાત્માને પીછાણીને, ઓળખીને, ખ્યાલમાં લઈને, મારા લક્ષમાં લઈને એવા 'સિદ્ધ પરમાત્માઓંકો નમસ્કાર કરતા હૂં.' લ્યો! આ માંગલિક પહેલું કર્યું. 'સમયસાર'માં પણ એ લીધું છે. ત્યાં પણ સિદ્ધને જ પહેલા લીધા છે. અહીં સિદ્ધને પહેલા લીધા. શ્રોતાઓને કહે છે, આ સિદ્ધને નમસ્કાર કરતાં જ કહે છે કે, ભાઈ! સિદ્ધ સમાનની પર્યાય પ્રગટ થઈ એવાઓને નમસ્કાર કોણ કરી શકે? સમજાય છે કાંઈ? એ જેના હૃદયમાં-જ્ઞાનની દશામાં સિદ્ધપદને સ્થાપી શકે અને વિકારાદિ મારામાં નથી, હું પૂર્ણાનંદ સિદ્ધ સમાન શક્તિ છું એમ શ્રદ્ધા-જ્ઞાનમાં સિદ્ધને સ્થાપે તે સિદ્ધને ખરો નમસ્કાર કરી શકે. સમજાણું કાંઈ?

નમસ્કાર એટલે? નમવું છે એની દશા કેવડી હોય એની પ્રતીતમાં ન હોય તો નમે કોને? સમજાણું કાંઈ? એથી ત્યાં તો એમ કહ્યું છે ને? અહીં પણ એ જ શૈલી છે. 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' કહે છે, 'વંદિત્તુ સવ્વસિદ્ધે' હું સર્વ સિદ્ધોને નમસ્કાર કરું છું. એટલે? અત્યાર સુધી જેટલા સિદ્ધ ભગવાન થયા એ બધાને મારી જ્ઞાનદશામાં, મારી વર્તમાન જ્ઞાનકળામાં સ્થાપું છું. વંદન કરું છું એટલે આદર કરું છું. અત્યાર સુધી અનંત સિદ્ધો થયા, અનાદિથી થતા આવે છે, છ મહિના ને આઠ સમયમાં છસો ને આઠ મુક્તપદને પામે છે. એવું કેવળજ્ઞાન

ભગવાને જોયું છે. છ મહિના ને આઠ સમયમાં છસો ને આઠ મુક્તિ પામે. એવા આત્માઓ અનંતકાળથી સિદ્ધ સમૂહ ભેગા થયા છે. સિદ્ધ સમૂહ. ઈ આવે છે ને? સિદ્ધ સમૂહમ્, એવું ક્યાંક આવે છે, પૂજામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ?

એ મોટા સિદ્ધનું મોટું નગર ત્યાં ભરાણું છે, ત્યાં સિદ્ધની વસ્તી છે. આહાહા..! ઉપર જ્યાં સિદ્ધ પરમાત્મા બિરાજે છે ત્યાં બધી સિદ્ધની વસ્તી બિરાજે છે. અનંતા સિદ્ધો, અનંતા સિદ્ધો બિરાજે છે પણ સૌની સત્તા ભિન્ન છે. એવા અનંત સિદ્ધો એની નગરીમાં બિરાજમાન છે. કહે છે, એવા (સિદ્ધ ભગવાનને) અહીંયાં હું મારી વર્તમાન જ્ઞાનમાં ઊર્ધ્વમાં રહ્યા છતાં એને અહીં હેઠે ઊતારું છું. પ્રભુ! પધારો, પધારો મારે આંગણે. આહાહા..!

કહે છે, અરે..! સિદ્ધનો આદર દેનારના આંગણા કેટલા ઉજળા હોય! 'શશીભાઈ'! એક રાજા આવે તોપણ આંગણું સાફ કરે છે. હેં? લૂગડું પાથરે, આમ કરે, ધૂળ કરે, આ વેળુ-બેળુ સરખી કરે, ઝીણી કરે. ઝીણી વીણી નાખે, ઓલા કાંકરા ન રહે (માટે). અનંત સિદ્ધો પરમાત્મા અશરીરી એકરૂપ 'શમો સિદ્ધાણં' એવા અનંત અનંત નિર્મળ પર્યાયને, ઉત્કૃષ્ટ પદને પ્રાપ્ત (થયા) એવા અનંત સિદ્ધને હું વંદન કરું છું. એટલે આદર કરું છું. એટલે? આદર કરું છું એટલે કે, એ સિવાય રાગ ને અલ્પજ્ઞ ને નિમિત્તનો આદર હું દષ્ટિમાંથી છોડી દઉં છું. સમજાણું કાંઈ?

અમારા આંગણા ઉજળા કર્યા છે, પ્રભુ! આહાહા..! અનંત સિદ્ધોને પોતે અહીં બોલાવે છે. પ્રભુ પધારો ને અહીંયાં. ઈ તો ઊતરતા નથી. પોતાની જ્ઞાનકળાની પ્રગટ દશામાં અનંતા સિદ્ધને અહીં અંદર સમાડે છે. વિકાસ કરે છે કે, ઓ પ્રભુ! નિર્વિકલ્પ પર્યાયમાં પ્રભુ પ્રાપ્ત થાઓ, પ્રભુ આવો. સમજાય છે? એવી જેની દષ્ટિ થઈ છે એ અનંતા સિદ્ધોને પોતાની પર્યાયને આંગણે પધરાવે છે. આ એણે ભગવાનને નમસ્કાર કર્યો કહેવામાં આવે છે. આમ બધા 'શમો સિદ્ધાણં, શમો અરિહંતાણં' ગડિયા ગોખે જાય એમાં કાંઈ વળે એવું નથી. સમજાણું કાંઈ? 'બાબુભાઈ'! કેટલા બોલી ગયા એમને એમ? 'શમો સિદ્ધાણં, શમો અરિહંતાણં, શમો સિદ્ધાણં, શમો આઈરિયાણં' શું પણ શમો? નમે છો એ ચીજ કેવડી છે? તું નમનાર એને આદર કેવા ભાવથી આપે છો? તારા ભાવમાં શું શુદ્ધતા આવી છે? એની કાંઈ ખબર વિના 'શમો અરિહંતાણં'. એવા ગડિયા તો અનંતકાળ હાંક્યા. એમાં કાંઈ વળ્યું નહિ. ગડિયા કહે છે ને? ગડિયા. શું કહેવાય? પહાડો, તમારે કહે છે ને? એકડે એક ને બગડે બે. બોલે છે ને? શું કહે છે તમારે? પહાડા. સમજાણું કાંઈ?

આ એક ગાથામાં.. આહાહા..! સમજાણું? પોતાની પર્યાયમાં સિદ્ધને યાદ કરે છે ને! બધું ભૂલીને હોં! એકલા સિદ્ધો જ જાણે નજરમાં તરવરતા હોય! અને નમસ્કાર કરવાલાયક, નમવાલાયક તો જાણે અનંત સિદ્ધોના ટોળા, એવી પર્યાયને જ જાણે નમવાને આ જગતમાં ચીજ હોય, કોઈ રાગ ને નિમિત્ત ને અલ્પ પર્યાયમાં નમવા જેવું જગતમાં ન હોય. એવી

જેની અંતરમાં દષ્ટિ થઈ છે, આ એ અનંતા સિદ્ધોને પોતાના જ્ઞાનમાં પધરાવે છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? ‘ચીમનભાઈ’! આ વાતું એવી છે. આહાહા...! ક્યાં પણ ધ્યાનમાં પ્રભુ! આપે તો નિર્મળ ધ્યાન કર્યું હતું ને? એનો ભરોસો? એનું ભાન? અને એ નિર્મળ ધ્યાન દ્વારા એ પૂર્ણાનંદની શક્તિની વ્યક્તતા... શક્તિમાં તો હતું, હોં! પણ પ્રગટતા થઈ એવી દશાને પ્રાપ્ત એવા પરમાત્માને જ હું નમસ્કાર કરું છું. પ્રભુ! એનો જ હું આદર કરું છું. એમ કરીને પહેલી ગાથામાં મહામાંગલિક કર્યું. આપણે શરૂઆત અહીં કરી અને ... કુદરત ક્યાંનો મેળ છે? હેં? એ..ઈ...! ‘હરિભાઈ’! ક્યાંનું ક્યાં આવીને પડ્યું, જુઓ! હવે કોઈ દિ’ આ સવાત્રીસ વર્ષમાં પહેલું વંચાય છે.

મુમુક્ષુ :- આ મકાન પણ પહેલું થયું. અહીં તો ખાડો હતો મોટો.

ઉત્તર :- હા, ઈ ઠીક કહે છે. આ તો ખાડો હતો ત્યાં ઊંડાણ કરીએ, એમ કહે છે. એમ જેની પર્યાયમાં અનાદિની ખાધ છે, અજ્ઞાનમાં, મિથ્યા ભ્રમમાં, હું રાગી ને દ્વેષીની ખાધ મોટી છે, છોડ ખાધ, કહે છે. માળા! બંગલા હતા સિદ્ધના અંદર. સમજાણું કાંઈ?

હું સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વરે એમ કહ્યું, પરમેશ્વરના મુખમાં એમ આવ્યું કે, તું સિદ્ધ સમાન, તને હું જોઉં છું ને! કેવળજ્ઞાની પરમાત્માએ એમની વાણીમાં ઈન્દ્રોની ઉપસ્થિતિમાં સમવસરણની સભામાં મોટા ઈન્દ્ર, લોકના, અર્ધલોકના સ્વામી... સમજાય છે? દક્ષિણેન્દ્રના સ્વામી સૌધર્મ ઈન્દ્ર, ઉત્તરના સ્વામી ઈશાન ઈન્દ્ર, એવા ઈન્દ્રોની ઉપસ્થિતિમાં ભગવાન ફરમાવે છે, ભાઈ! અમે તને સિદ્ધ સમાન જોઈએ છીએ ને! તું જોતા શીખ ને! કહો, ‘ચંદ્રકાંતભાઈ’! આ કઈ જાતની (વાત)? આમાં ધર્મ શું હશે?

આત્મા પરમાનંદની પર્યાય જે પ્રાપ્ત થઈ એનો ભરોસો કર્યો, ઉપાયનો ભરોસો કર્યો, એ શક્તિમાં હતું તે પ્રગટ થયું એ શક્તિનો ભરોસો કર્યો અને તેમાં નમન કર્યું એટલે અંદર સ્વરૂપ તરફનો અંતર વિનય અને આદર કર્યો છે. સમજાણું કાંઈ? એને માંગલિક કહે છે. જુઓને! સિદ્ધ સમાન પોતાના સ્વરૂપને ધ્યાવીને, એમ આવે છે ને? ‘સમયસાર’ પહેલી ગાથામાં. સિદ્ધ ભગવાન એ પ્રતિચ્છંદને સ્થાને છે. એમ આવે છે ને? પ્રતિચ્છંદ નહિ? હે ભગવાન! તમે સિદ્ધ છો. એમ બોલે. મોટું મકાન હોય ને? પાંચ લાખ, દસ લાખ, કરોડ, બે કરોડનું એમાં અવાજ સામો આવે, લ્યો! હે ભગવાન! તમે સિદ્ધ છો. એમ સામો (અવાજ) લ્યો. અહીં બોલે, હે પ્રભુ! તમે પૂર્ણ છો. એમ બોલે ત્યાં અવાજ એવો આવે છે, હે પ્રભુ! તું પૂર્ણ છો. એમ આવે છે. સમજાણું કાંઈ? હોય છે ને મોટા મકાન? કરોડો, બે-બે કરોડ ને પાંચ-પાંચ કરોડના મકાન. હેં? પડઘો પડે. નહિ ઓલું ‘મૈસુર’નું મકાન જોવા ગયા હતા? મોટું નહિ? ત્રણ કરોડનું. એક બંગલો છે ન્યાં. હે.. મોટું મકાન! પાંચ-પાંચ કરોડ, દસ-દસ કરોડના બંગલા હોય છે વિલાયતમાં. રાજાના. એ તો ધૂળના મોટા ઢગલા હોય ન્યાં. પણ એવો અંદર અવાજ આવે, હે નાથ! તમે પૂર્ણ છો. ત્યાં અવાજ સામો આવે, હે નાથ!

તમે પૂર્ણ છો. એમ સિદ્ધ ભગવાનને... હેં?

હા. એટલે આ અંદરમાં એકાકાર થાય એ ખરો પડઘો પડે, એમ કહે છે.

સિદ્ધ પરમાત્માએ પોતાને ધ્યાવવામાં એ પ્રતિચ્છંદ સ્થાન છે. જેમ અવાજ કરે ને? આ પરમાત્માનો અવાજ અંદરથી આવે. 'સિદ્ધ સમાન સદા પદ મેરો.' 'ચેતન રૂપ અનૂપ અમૂરતી, સિદ્ધસમાન સદા પદ મેરો, મોહ મહાતમ આતમ અંગ, કિયૌ પરસંગ મહા તમ ઘેરૌ. ગ્યાનકલા ઉપજી અબ મોહિ, કહૌં ગુન નાટક આગમકેરો. જાસુ પ્રસાદ સઘૈ સિવમારગ, વેગિ મિટે ભવવાસ બસેરૌ.' (સમયસાર નાટક, ઉત્થાનિકા, શ્લોક-૧૧). આ શરીર માટીમાં ધૂળમાં ચૈતન્ય અમૃત જેવો સાગર ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદનો દરિયો, એ આ કલંક આમાં વસે એ એને કલંક છે. સમજાણું કાંઈ? આમાં જ આવે છે ને? જન્મ ધરવો કલંક છે. આમાં જ આવશે. નહિ? હેં? એમાં આવે છે, હોં! એક શ્લોક આવે છે. જન્મ કરવા એ જીવને કલંક છે. શરમ, શરમજનક જન્મો આવે છે ને? શરમજનક જન્મો ટળે. આહાહા...!

અરે...! એક મેસૂબ ચાર શેર ઘીનો પાયેલો હોય એને મરેલા ગધેડાના ચામડામાં આમ ઢાંકવો. ગધેડું મરી ગયું હોય અને એનું સડેલું ચામડું હોય, ચાર શેર ઘીનો પાયેલો મેસૂબ પાંચ શેર, દસ શેર વધ્યો. હવે દેશમાં લઈ જવો છે. નાખો ગધેડાના ઓલામાં, નાખે? અરર...! એમ આ ત્રણલોકનો નાથ અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ, એને મેસૂબની ઉપમા શું દેવી? સમજાય છે કાંઈ? એવો આનંદકંદ, જેને દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની પર્યાયથી પૂર્ણાનંદને પ્રાપ્ત કરે એવું જેનું સ્વરૂપ, એને આ માંસના હાડકામાં રાખીને શોભા કરવી (એ) કલંક છે, કલંક છે. સમજાણું કાંઈ? અશરીરી થવા સિદ્ધને યાદ કર્યાં. સમજાણું કાંઈ? શરીર-ફરીર હવે નહિ. અમે અશરીરી થવાના, અમે એક-બે ભવે અશરીરી થવાના એમ કોલકરાર કરીને સિદ્ધને નમસ્કાર કરે છે. આહાહા...! એ એક શ્લોક થયો. એ સિદ્ધને નમસ્કાર કર્યાં, હોં!

અરહંત ભગવાનને નમસ્કાર

ઘાઙ્ચઙ્ચકકહં કિઙ્ વિલઙ્ અણંતઙ્ચઙ્ચકકપદિટ્ઠુ।

તહિં જિણઙ્દહં પયં ણવિવિ અઙ્ખમિ કઙ્વુ સુઙ્દટ્ઠુ।।૨।।

ચાર ઘાતિયા ક્ષય કરી, લઘ્યાં અનંત ચતુષ્ઠ;

તે જિનવર ચરણે નમી, કહું કાવ્ય સુઈષ્ઠ. ૨.

અન્વયાર્થ :- (ઘાઙ્ચઙ્ચકકહં વિલઙ્ કિઙ્) જેણે ચાર ઘાતિકર્મોનો ક્ષય કર્યો છે (અણંત ઙ્ચઙ્ચકકપદિટ્ઠુ) તથા અનંત ચતુષ્ઠ્યની પ્રાપ્તિ કરી છે (તહિં જિણઙ્દહં પય) તે જિનેન્દ્રના ચરણોમાં (ણવિવિ) નમસ્કાર કરીને (સુઙ્દટ્ઠુ કઙ્વુ) સુંદર, પ્રિય કાવ્ય (અઙ્ખમિ) હું કહું છું.

હવે 'અરહંત ભગવાનને નમસ્કાર.' બીજો શ્લોક અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર.

ઘાઙ્ચઙ્ચકકહં કિઙ્ચ વિલઙ્ચ અણંતઙ્ચકકપદિટ્ઙ્ચુ।

તર્હિં ઙ્ચિણઙ્ચંદહં પયં ઙ્ચવિવિ અવ્ચમિ કવ્ચુ સુઙ્ચટ્ઙ્ચુ।।૨।।

જે અરિહંત ભગવાન... ઓ..હો...! 'જિસને...' 'ઘાઙ્ચઙ્ચકકહં વિલઙ્ચ કિઙ્ચ' 'જેણે ચાર ઘાતિકર્મનો...' વિલય નામ 'ક્ષય કર્યો છે...' સિદ્ધ ભગવાનને તો આઠ કર્મનો ક્ષય છે. અરિહંત ભગવાન બિરાજતા હોય, અત્યારે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજે છે. અરિહંતભગવાન અત્યારે ભરત, ઐરાવતમાં નથી. મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ત્રિલોકનાથ વર્તમાનમાં અરિહંતપદે શ્રી 'સીમંધરપ્રભુ' બિરાજે છે. એવા વીસ તીર્થકરો બિરાજે છે અને કેવળીઓ પણ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં લાખો બિરાજે છે. અરે...! એ લાખો કેવળીઓ અને અરિહંતોની સત્તાનો સ્વીકાર કરીને અંદરમાં નમન (કરવા) એ કોઈ અપૂર્વ વાત છે. સમજાય છે કાંઈ?

જે કોઈ... 'જો જાણદિ અરહંતં દવ્ચત્તગુણત્તપજ્ચયત્તેહિં।' જે કોઈ અરિહંત પરમાત્મા બિરાજે છે એ કેવા? કે, 'જેણે ચાર ઘાતિકર્મનો ક્ષય કર્યો છે...' એમ કેમ ખુલાસો કર્યો? કે, હજી ચાર કર્મ નિમિત્તરૂપે બાકી છે. અરિહંતને ચાર કર્મ હજી બાકી છે. 'મહાવીર' પરમાત્મા જ્યારે અહીં સમવસરણમાં બિરાજતા હતા ત્યારે ભગવાન અરિહંતપદે હતા, ત્યારે ચાર કર્મનો નાશ થયો. જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય અને અંતરાય. ચાર બાકી હતા. વેદનીય, આયુ (વગેરે). એની પણ ખબર ન મળે. ભગવાન જાણે (કેટલા બાકી હશે)! ઘરના ગોદડા ને ગાદલાના આંકડાની ખબર, ઘરમાં કેટલા છે ઈ (ખબર હોય). ધૂળના લોચા કેટલા એની એને બધી ખબરું પડે. 'ચીમનભાઈ'! આહાહા...! એ ચાર કર્મ કોણે ટાળ્યા? ને ચાર કર્મ કોને રહ્યા? ને આઠ કોણે ટાળ્યા? શું આઠ હશે? ભગવાન જાણે. ભગવાન તો જાણે જ છે.

કહે છે, ઓ..હો...! અરિહંતના જેણે દ્રવ્ય ને ગુણ ને પર્યાયને જાણ્યા. પરમેશ્વર ત્રિલોકનાથ અરિહંતપદે જ્યાં આગળ વાણી ઊઠે છે, વાણી નીકળે છે. સિદ્ધને વાણી હોતી નથી. સિદ્ધ પરમાત્મા તો અશરીરી થઈ ગયા. એને વાણી, શરીર હોતું નથી. અરિહંતને શરીર ને વાણી હોય છે. કેમકે ત્યાં ચાર અઘાતિકર્મ બાકી રહ્યા છે. ભગવાન અત્યારે મહાવિદેહક્ષેત્રમાં બિરાજે છે. સમવસરણમાં ઈન્દ્રોની ઉપસ્થિતિમાં ભગવાનની વાણી ઈચ્છા વિના નીકળે છે. એણે ચાર ઘાતિકર્મનો નાશ કર્યો છે. આ..હા...! જેણે એવા અરિહંતપદના દ્રવ્ય, ગુણ તો ઠીક પણ એની પર્યાયની આટલી સામર્થ્ય છે એવું જેણે જ્ઞાનમાં જાણ્યું, કહે છે કે એ આત્મા અંતરમાં પોતાની સાથે આવી પર્યાયવાળો આવો આત્મા અને હું એની નાતની જાતનો આત્મા. સમજાય છે કાંઈ?

સિદ્ધનો નાતીલો છું, આવે છે. આવ્યું હતું ને? ઓલા બોલમાં આવ્યું હતું. છોકરા

નહોતા બોલતા. હું સિદ્ધનો નાતીલો છું. આહાહા...! હું નિગોદ ને એવા સંસારીનો નાતીલો હું નથી. નાતીલો નથી કહેતા? દશાશ્રીમાળી. અમારી નાતીલો પાંચ-પચાસ કરોડ (છે), છે અમારો નાતીલો. હૈં? નાતીલો હોય અને એના છોકરાના લગ્ન હોય તો ભલે ગરીબ હોય, ભીખ માગતો હોય તોપણ એની નાતમાં જમવા ઇ જાય. વાઘરીને ઘરે બંગલા હોય તો ત્યાં જમવા ભેગો જાય? હૈં?

મુમુક્ષુ :- પણ એને નાતમાં નોતરું ન હોય.

ઉત્તર :- એને ઇ જાતના નોતરા ન હોય અને ઓલાને તો વગર (નોતરે) નાત અમારી છે, દશાશ્રીમાળીની નાત છે માટે અમે જાણું. અને તે પણ પાછું ગમે એવા એના છોકરા હોય, ખારેકું વેંચતા ત્યારે દશાશ્રીમાળીના છોકરા હોય ઇ માંડવા હેઠે ગરી જાય અને ઓલા હોય ઇ બારણા પાસે ઊભા રહે. ખારેકું લેવી હોય તો ન્યાં ઊભા રહે, અંદર ન ગરે. એની હદ જ એટલી હોય. સમજાણું કાંઈ? આ બધું જોયું છે કે નહિ? આ તો બધું અમે જોયું છે. બધાની વાતું (જોઈ છે), હોં! ઓલો વાણિયો ગરીબ હોય તોપણ અંદર ગરી જાય, અમારી નાતનો છોકરો છે. ઓલાને તો નાત બહાર હોય એટલે ઊભો રહે.

એમ સિદ્ધ પરમાત્માને અહીંયાં કહે છે, પ્રભુ! હું તો તારી નાતીલો છું, હોં! આ થોડા કાળમાં પ્રભુ તારી સાથે અનુભવ કરવા ત્યાં આવવાનો છું. સમજાણું કાંઈ? અહીં અરિહંતના સ્વરૂપને પહેલું જાણે છે ત્યારે એને આત્માના દ્રવ્ય સાથે મેળવે છે કે, હું આવો? આ ભગવાન આવા અને હું આવો કેમ? આ અલ્પ પર્યાય કેમ? મારી દશામાં અલ્પ અવસ્થા કેમ? આ રાગ કેમ? અંદરમાં જાય છે, દષ્ટિ કરે છે ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ છે એમ પ્રતીત થતાં એને ક્ષાયિક સમકિત થાય છે. ક્ષાયિક થયું એટલે કેવળજ્ઞાન લીધે છૂટકો. સમજાણું કાંઈ?

‘ઘાઙ્ચકવકહં કિચ’ જુઓ! ચાર ઘાતિકર્મનો ‘વિલત’ ભાષા પાછી કેવી છે? વિલય. સમજાય છે? વિશેષે લય. ભગવાન અરિહંતે (ઘાતિકર્મને) નાશ કરી નાખ્યા. ‘અણંત ચકવકવદિટ્ટુ’ અનંત ચતુષ્ટયનો લાભ. ‘દિશુ’ છે ને અંદર? ‘પદિશુ’ પ્રદેશે મેળવ્યા. ચાર ઘાતિનો ધ્યાન દ્વારા ભગવાને નાશ કર્યો અને ચારને મેળવ્યા. ચારનો નાશ અને ચારની પ્રાપ્તિ. અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ અને અનંત વીર્ય. એવી ચાર દશાને અરિહંત ભગવાને પ્રાપ્ત કરી, એને અરિહંત કહીએ. સમજાણું કાંઈ? ભગવાન જાણે અરિહંત કેવા હશે? જામો અરિહંતાણં. મરી જાય છે. જામો અરિહંતાણં શબ્દમાં મરી જાય છે. પણ અરિહંત કોને કહેવા એની ખબર ન મળે એને.

મુમુક્ષુ :- ભગવાન તો સાચા હતા ને?

ઉત્તર :- શેના સાચા? ધૂળમાં. જાણ્યા વિના? સમજાણું કાંઈ?

‘પ્રવચનસાર’માં શરૂઆતમાં કહે છે, નહિ? કે, હે પ્રભુ! ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ કહે છે, હું આપને વંદન કરું છું, પણ હું કોણ છું? હું કોણ છું? આપને વંદન કરું છું તો આપ કોણ

છો? અને હું વંદન કરનાર કોણ છું? બેનું મને ભાન છે. પ્રભુ! હું વંદન કરનાર તો જ્ઞાન-દર્શનમય આત્મા છું. હું આપને વંદન કરનાર તો જ્ઞાન-દર્શનમય ભગવાનઆત્મા છું. હું વંદન કરું છું. હું સિદ્ધોને, અરિહંતોને નમસ્કાર કરું છું. હું એટલે કોણ છું? સમજાણું કાંઈ? ભગવાન પણ તું કોણ છો? કે, ભગવાનને નમસ્કાર કરે છે? આ આપણે માણસ છીએ. નહિ, આ? ના, ના. તું માણસ નહિ. એ તું કર્મવાળો નહિ, તું રાગવાળો નહિ. આહાહા...!

ભગવાનઆત્મા અનંત અનંત બેહદ જેનું જાણવું-દેખવું આનંદ સ્વભાવ તે હું. તે હું. હુંપણું લાગુ પડે ત્યાં કોઈ દિ' એ ચીજ ખસવી ન જોઈએ. સમજાણું કાંઈ? રાગ-દ્વેષ તો ખસી જાય છે. ઇ ક્યાં એના હુંપણામાં હતા? વંદન કરનાર કહે છે, હું જ્ઞાન-દર્શનમય છું. સમજાણું? પુસ્તક અહીં આવ્યા છે ને બધા ઇ 'પ્રવચનસાર'માં છે. 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' કહે છે, પ્રભુ! હું વંદન કરનાર હું એટલે સત્તા મારી, મારા હોવાપણામાં, હું હોવાપણામાં દર્શન-જ્ઞાનમય મારું હોવાપણું છે. જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું એ મારું હોવાપણું છે. એ આપને આ પૂર્ણ પરમાત્માને હું નમસ્કાર કરું છું. વિકલ્પ ઊઠ્યો છે (એ) વ્યવહાર નમસ્કાર છે. સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા થઈ એ નિશ્ચય નમસ્કાર છે.

અહીં કહે છે, ચાર ઘાતિકર્મનો નાશ થઈ શું પ્રાપ્ત કર્યું? કે, અનંત ચતુષ્ટયનો લાભ લીધો. લ્યો, આ લાભ સવાયા વાણિયા નથી લખતા? હૈં? શું કહેવાય? બારણે લખે, બારણે. હૈં? બારણા ઉપર લખે ને લાભ સવાયા? શેના? ધૂળસવાયા. આ રૂપિયા (છે) એના સવાયા થાજો, એમ. એ.. 'ચંદુભાઈ'! હૈં? સમતાના ફળ... શું કાંઈક બોલે છે. સમતાના ફળ મીઠા છે. હૈં? બીજું એક કાંઈક આવે છે ને? ધીરજ મોટી વાત છે અને લાભ સવાયા-લાભ સવાયા છે. જાઓ! અંતે ત્યાં રાખજો કહે.

અહીં તો અરિહંતે લાભ મેળવ્યો. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર અરિહંતે લાભ મેળવ્યો. પ્રભુ! તમે લાભ શું મેળવ્યો એ મારા જ્ઞાનમાં છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? જે અનંતકાળથી આત્મામાં જ્ઞાન, દર્શન, વીર્ય ને સુખ જે શક્તિરૂપે હતું એને ભગવાન આપે પર્યાય - અવસ્થારૂપે પ્રાપ્ત કર્યું. આ પ્રાપ્ત કર્યું એવી તમારી સત્તાનો અમને સ્વીકાર છે. આવા અરિહંતો હોય એનું અમને જ્ઞાન છે, એના ભાન છે. એ ભાનવાળા અમે નમસ્કાર કરીએ છીએ. અંધશ્રદ્ધાએ આંધળા થઈને નમસ્કાર કરીએ છીએ એમ નથી. એમ કહે છે. 'શશીભાઈ'! આહાહા...!

ઘાકઘડક... જુઓને! પરમેશ્વર, જૈન પરમેશ્વર સિવાય આ વાત ક્યાંય નથી. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ પરમાત્માએ કહેલો વીતરાગ માર્ગ એ સિવાય આ માર્ગ બીજે ક્યાંય હોઈ શકે નહિ, પણ એના માર્ગમાં પડ્યાને પણ એની ખબરું ન મળે. આંધળી દોડે પડ્યા. જ્યાં જન્મ્યા (ત્યાં) ભગવાન.. ભગવાન.. ભગવાન... (કરે). ક્યાં એલા અરિહંત કોણ છે ઇ તમારે. કો'ક થઈ ગયો હશે, રાજા-બાજા કોઈ થઈ ગયો હશે. હૈં? કોઈ ભગવાન થઈ ગયા હશે, ભગવાન થઈ ગયા હશે. લખ્યું છે ને? એમાં લખ્યું છે, હોં! એક અરિહંત નામનો રાજા થઈ ગયો.

આહા...! કાંઈ ખબર ન મળે.

અહીં કહે છે, અરિહંત તો, પરમાત્મા આત્મા હતા. એને અનાદિના ચાર ઘાતિકર્મનો સંબંધ હતો. આઠનો સંબંધ હતો પણ ચાર ટાળ્યા અને ચાર દશા પ્રગટ કરી. અનંત કેવળજ્ઞાન, દર્શન આદિ ચારના નામ નથી આપ્યા? પણ એનો અર્થ ... ‘અણંત ચતુષ્કપદિત્તુ’ અનંત ચતુષ્ટય પ્રાપ્ત કર્યા.

‘તર્હિં જિણ્ણદહં પય’ આહાહા...! ‘જિનેન્દ્ર કે પદોં કો...’ એવા જિનેન્દ્રના ચરણકમળને. એવા ‘તર્હિં જિણ્ણદહં પય’ ‘તર્હિ’ એટલે એ જિનેન્દ્ર – આવા જિનેન્દ્ર. એના ‘પદોં કો...’ એટલે ચરણકમળને ‘ળવિવિ’ ‘નમસ્કાર કરકે...’ હું એને નમસ્કાર કરું છું. આવા અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર. જુઓ! એમાં શ્રદ્ધાનું ભાન આવ્યું, જ્ઞાનનું આવ્યું, સ્થિરતા પૂરી કરી ત્યારે ચારિત્રનું આવ્યું અને શક્તિરૂપે હતી એ પ્રગટરૂપે દશા થઈ. હજી ચાર બાકી છે એટલે એને અરિહંત કહે છે. આઠે ટળી ગયા હોય એને સિદ્ધ કહે છે. એ ‘નમસ્કાર કરકે...’ ‘જિનેન્દ્રકે પદોંકો નમસ્કાર કરકે...’ ‘સુઙ્ઠત્તુ કવ્વ’ શું કહે છે? ‘સુઙ્ઠત્તુ કવ્વ’ ‘પ્રિય કાવ્ય કહુંગા...’ સમજાય છે કાંઈ? કાવ્યને પ્રિયપણાની ઉપમા દીધી. આ કાવ્ય કહીશ ને? આ કાવ્યો-શ્લોકો. ‘સુઙ્ઠત્તુ કવ્વ’ ‘સુંદર પ્રિય કાવ્યકો કહતા હૂં.’ જેમાં આત્માનો હિતમાર્ગ વર્તાય એવાને હું કહું છું. એ અરિહંતને નમસ્કાર કર્યો. સમજાય છે કાંઈ? ઓળખીને કર્યો, ડોં! હવે ગ્રંથ રચવાની યોગ્યતા બતાવે છે, ડોં!

ગ્રંથ રચનાનું નિમિત્ત અને પ્રયોજન
સંસારહં ભયમીયાહં મોક્ષહ લાલસિયાહં ।
અપ્પાસંબોહણ કયઙ્ઠ કય દોહા એકમણાહં ।।૩ ।।
ઈરછે છે નિજ મુક્તતા, ભવભયથી ડરી ચિત્ત;
તે ભવી જીવ સંબોધવા, દોહા રચ્યા એકચિત્ત. ૩.

અન્વયાર્થ :- (સંસારહં ભયમીયાહં) સંસારથી ભયભીત થયેલાઓ માટે અને (મોક્ષહ લાલસિયાહં) મોક્ષની લાલસા રાખનારા માટે (અપ્પાસ બોહણ કયઙ્ઠ) આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવવાના પ્રયોજનથી (એકમણાહં) એકાગ્ર મનથી (દોહા કય) દોહાની રચના કરી છે.

‘ગ્રંથ કા કહને કા નિમિત્ત ઔર પ્રયોજન.’ ત્રીજો શ્લોક.

સંસારહં ભયમીયાહં મોક્ષહ લાલસિયાહં ।
અપ્પાસંબોહણ કયઙ્ઠ કય દોહા એકમણાહં ।।૩ ।।

આચાર્ય મહારાજ ‘યોગીન્દ્રદેવ’ કહે છે કે, આ કાવ્ય કોને માટે બનાવું છું? કે, ‘સંસારસે

ભય રખનેવાલે કે લિયે...' ચાર ગતિથી ભય પામ્યા હોય એને માટે છે. જેને ચાર ગતિમાં રહેવું (છે) અને મજા કરવી છે, દુઃખી થવું છે, એમ (એને માટે નથી). સમજાય છે કાંઈ? 'સંસારહં મયમીયાહં' 'સંસાર' શબ્દે ચારે ગતિ, હોં! જેને સ્વર્ગના સુખથી પણ ભય થયો છે. કેમકે સ્વર્ગના સુખોની કલ્પના તે દુઃખ છે. આ ચક્રવર્તીના રાજ અને બાદશાહ(ની) એક દિવસની અબજો રૂપિયાની પેદાશું હોય, એ (સુખની) કલ્પના માની છે એ દુઃખ છે. આહા...! એ દુઃખથી જેને ત્રાસ થયો છે કે, હવે આ દુઃખ નહિ, હવે નહિ, હવે નહિ.

મુમુક્ષુ :- અહીં તો ધર્મ કરીને સુખ માને છે.

ઉત્તર :- લ્યો, ધર્મ કરીને ઇ પેદા કરવા માગે છે, એમ કહે છે. ધર્મ કરીએ તો પૈસે, રોટલે સુખી થઈએ. ભક્તામર ગણીએ. 'ભક્તામર ખચીત તાજ મણિ-પ્રભાના' શું કરવા બોલે છે? નાગા, ભૂખ્યા ન રહીએ. શરીરના ઓશિયાળા ... લૂગડા માગ્યા કરીએ. સદા ભિખારી રહ્યા કરીએ. આહાહા...! એ..ઇ...! 'ચંદ્રકાન્તભાઈ'! કેટલાક વાણિયા સવારમાં ઊઠીને ભક્તામર કરે છે ને? હોં? લહલહ કરતા હશે એનામાં. હોં? રોજ બોલે કે જેથી કરીને બધું સરખું રહે. ધૂળમાંય નહિ રહે, સાંભળને હવે. બહાર તો પુણ્ય હશે એમ રહેશે. મરી જાઈશ તોય. લાખ તારા ભક્તામર ગણ તોય પૂર્વના પુણ્ય પ્રમાણે રહેવાનું, બાકી ફરવાનું કાંઈ છે નહિ. પણ માળો મૂઠ હજી ચાર ગતિના દુઃખથી થાક્યો નથી.

કહે છે, ચાર ગતિના દુઃખથી થાક્યા (હોય) એવા જીવને માટે આ મારી વાત છે. આહાહા...! મોક્ષાર્થીને માટે મારી આ વાત છે. હોં?

મુમુક્ષુ :- બીજા બોલમાં..

ઉત્તર :- ઇ પછી કહેશે. અહીં તો પહેલું નાસ્તિથી લ્યે છે ને? સંસારનો ભય રાખવાવાળા. ચાર ગતિનો ત્રાસ (થયો છે). અરે...! અવતાર, અવતરવું એ દુઃખરૂપ છે. જન્મ, મરણ, સંયોગ એ બધું દુઃખરૂપ છે. ચાર ગતિની પ્રાપ્તિ, આ ઇન્દ્રપદની પ્રાપ્તિ પણ દુઃખરૂપ છે. કેમકે ઇન્દ્રપદની પ્રાપ્તિમાં લક્ષ જાય છે કે, આ ઠીક (છે), એ બધો રાગ દુઃખરૂપ છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ?

(સાધનામાં) કંઈ અધૂરું રહ્યું (હોય અને) પુણ્યને લઈને ધર્માત્મા સ્વર્ગમાં જાય છે ત્યારે આમ જોવે છે કે, આ...હા...! અરે...! અમારે રાગ બાકી રહી ગયો, એના પુણ્ય થઈ ગયા અને એમાં આ સંયોગ મળ્યો. અરે...! અમારા કામ ઓછા રહ્યા. અમે સ્વરૂપમાં સ્થિરતા કરવી જોઈએ તેટલી ન થઈ શકી અને આ એના ફળ આવ્યા. સમજાય છે કાંઈ? એમ ઊલટા ખેદ કરે છે. ઇન્દ્રપદ દેખીને ખેદ કરે છે, અરે...! આ ફળ આવ્યા? અરે...! અમારો આત્મા સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ પૂર્ણ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરે એવી તાકાતવાળો, એને આ સંયોગના ફળ મળ્યા? અરે...! અમે કામ બાકી રાખ્યા, અમારા કામ અધૂરા રહી ગયા, સ્વરૂપમાં સ્થિરતા થવી જોઈએ તેટલી થઈ નથી એટલે રાગ બાકી રહી ગયો એના ફળ આ છે.

પછી યાદ કરે છે કે, ભગવાનના મંદિરો ક્યાં છે? દેવો કહે, પધારો અન્નદાતા! ભગવાનના પ્રતિમાઓ છે, મંદિરો છે એની પૂજા કરો. આચાર છે, વ્યવહાર છે, ભગવાનની પૂજા કરો. સમજાણું?

અહીં કહે છે, સંસારનો ભય જેને લાગ્યો છે. એ નક્કી કરવું જોઈએ. એને કહું છું, કહે છે. સમજાણું? ‘સંસારહં ભયમીયાહં’ સંસાર ‘ભયમીયાહં’ ભય રાખવાવાળા. આહાહા...! એકવાર આમ ફાંસીએ ચડાવવાનું નક્કી કરે ને (તો) હાંજા ગગડી જાય. થયું હતું ને? ‘રાજકોટ’માં. ઢીલો પડી ગયો, ઢીલો, હોં! ત્યાં ગયા હતા અમે. જેલમાં એકને ફાંસી ચડાવવાની હતી. બાવીસ વર્ષનો જુવાન. એક છોડીને મારી નાખી હતી. ફાંસીનું નક્કી થઈ ગયેલું. જેલર સાથે, અમારી સાથે બધા મોટા (માણસો) હતા. એ લોકોનો દર્શન કરવાનો ભાવ છે (એમ કહ્યું) એટલે અમે ત્યાં ગયા હતા. બધા ભેગા થયા હતા. જેણે ખૂન કરેલું એને બહાર કાઢે નહિ. બાવીસ વર્ષનો જુવાન એટલે એનો અમલદાર સાથે આવ્યો. મહારાજા બિચારો પગે લાગ્યો આમ કરીને. પણ આમ ઢીલોઢચ્ય થઈ ગયેલો. નક્કી થઈ ગયેલું. બાવીસ વર્ષનો જુવાન. ફાંસીનું નક્કી થઈ ગયેલું. હાય.. હાય...! આમ નીચે ઢળ્યો જાળીમાં. એણે બહાર નીકળાય નહિ. ભાઈ! શું નામ તારું? શું કીધું હતું? ‘બટુક.. બટુક’. બાવીસ વર્ષનો જુવાન. ફાંસીનું નક્કી થઈ ગયેલું. પછી બાર મહિને ફાંસી આપી. બાર મહિને આપી દીધી, ફાંસી આપી. બાર મહિને ફાંસી આપી. આહાહા...! એલા એકવાર ફાંસીએ ચડવાનો આ ત્રાસ (છે). એ લોકો કહેતા કે, આ ઓરડીમાં અમે ફાંસીએ ચડાવીએ છીએ. એણે ઓરડી બતાવી. અમલદાર લોકો સાથે આવે. મહારાજા આવ્યા છે ને બધાને પગે લાગવું (હોય), દર્શન કરવા આવેને! આ ઠેકાણે લઈ જઈએ. બે હાથ પાછળ બાંધીએ. પછી બે કડા હતા. ત્યાં સૂતરની દોરીઓ ત્રણ દિ’ માખણમાં પલાળી રાખીએ, ત્રણ દિ’ પલાળી રાખીએ. એટલે ઝટ ચોંટી જાય, અહીં ઓલું ન થાય. પછી આ અડધા કલાકમાં દેહ છૂટી જાય. પાંચ મિનિટ પછી અડધો કલાક રાખીએ. બધું બતાવ્યું હતું. આહાહા...! પણ એ દેખાવ જુઓ! એ અંદર ગરે ત્યાં ઓલાના કાંડા ધ્રુજી ગયા. નક્કી થઈ ગયેલું પણ જ્યાં અંદર ગયો ને પગ બાંધ્યા. પહેલા હાથ બાંધ્યા, પછી ન્યાં ઊભો રાખીને પગ બાંધે અને અહીં ટોપી નાખે. એલા એક મરણના આ દુઃખના ત્રાસ. અરે...! ચાર ગતિના દુઃખનો ત્રાસ જેને લાગ્યો હોય એવા જીવોને માટે આ મારો ‘યોગસાર’નો ઉપદેશ છે, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ? જેને એમાં મીઠાશ વર્તતી હોય, ભવ કરવો છે, હજી કંઈક સ્વર્ગમાં જાવું છે ને શેઠાઈ કરવી છે, એકાદ શેઠ અવતાર ‘અમદાવાદ’માં ‘માણેકચોક’માં લેવો હોય. એ..ઈ...!

ના, ના. આ તો ઓલા એક હતા ને? ‘બગસરા’માં ‘કાળીદાસભાઈ’ હતા. એ પહેલા ગૃહસ્થ હતા. પેઢી હતી. ‘રામશ્રીપાળ’ની પેઢી હતી, લાખોપતી. પછી બિચારા ઘસાઈ ગયા. એક પોતે ભાઈ રહી ગયા હતા. પછી સાધારણ ઘર કર્યું, પછી સાંભળવા આવે. મહારાજા!

તમે મોક્ષની વાતું કરો છો, પણ મોક્ષ નથી જોતો? તો તમારે શું જોઈએ છે? આ 'અમદાવાદ'માં 'માણેકચોક'માં ઝવેરી થાવું છે. ગદીડા તારું નામ એના હીરા ઉપાડવા માટે. પણ એ પણ મશકરા હતા. મેં કીધું, શું કરો છો આ? માણેકચોકમાં નીકળે તો દેખે, જુઓ આ ઝવેરી! જુઓ આ ઝવેરી! લોકો એક દિ'માં જોવે કેટલું? તે શું છે પણ? ક્યાં જાવું છે તમારે? કે, અમારે તો હજી ઝવેરી થાઉં છે. પણ મરી જાશો, ત્યાં ગદીડા નહીં થાઓ. પછી દાંત કાઢે. આવા જેને અવતાર ધારણ કરવા છે, જેને જન્મ-મરણનો ત્રાસ નથી એને અમારો ઉપદેશ લાગુ પડશે નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? એક વાત. એ તો આમથી છે.

'મોક્ષકી લાલસા ધારણ કરનેવાલેકો...?' હવે જુઓ! અસ્તિ-નાસ્તિ કરી. (ભવ) ભયથી ત્રાસ અને મોક્ષની અભિલાષા. જેને એકલી મોક્ષની અભિલાષા છે. મારે તો છૂટવું છે. જુઓ! આ પુણ્યબંધન થઈને સ્વર્ગમાં જવું એ રહ્યું નથી. મારે તો છૂટવું, છૂટવું ને છૂટવું છે. આહાહા...! એવા 'મોક્ષહં લાલસિયાહં' મોક્ષની લાલસા એટલે અભિલાષા. મોક્ષની અભિલાષા ધારણ કરનારા માટે આ મારો 'યોગસાર' છે. એમ આચાર્યદેવ 'યોગીન્દ્રદેવ' કહે છે. સમજાણું કાંઈ?

'અપ્પાસ બોહણ કયઙ્' એવા આત્માના સ્વરૂપને 'સમજાને કે પ્રયોજનસે...' આ આત્માને માટે, એમ. આમાં છે. ગુજરાતી કર્યું છે ને? 'અપ્પાસ બોહણ કયઙ્'. છેલ્લે પોતે પોતાને માટે પણ કહે છે, ભાઈ! છેલ્લે એમ કહે છે. પાછળ છે ને? ભાઈ! પાછળ છે એ મારે માટે કીધું છે, એમ લખ્યું છે અને અહીં જરી આમ કર્યું છે. આવા જે આત્માઓ છે, ચાર ગતિથી ભય પામ્યા છે અને મોક્ષની જેને અભિલાષા છે. આનંદ જેને પ્રાપ્ત છે. દુનિયા મારે કોઈ જોઈતી નથી. લાખ ચક્રવર્તીના રાજ ઈન્દ્રના હોય (તો) એને ઘરે, એ વિષ્ટા એને ઘરે રહી. એમ જેને આત્માની અંતરમાં તાલાવેલી લાગી છે એવા જીવોને માટે આ મારો 'યોગસાર'નો ઉપદેશ છે. બીજે ખારના ક્ષેત્રમાં અમે વાવતા નથી, એમ કહે છે. જેમાં ખાર ભર્યા (હોય) એ ક્ષેત્રે વાવે તો બીજ બળી જાય. એવા બીજ અમે નકામા રાખતા નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

'આત્માકા સ્વરૂપ સમજાને કે પ્રયોજનસે...' જુઓ! પાછી ખૂબી શું? કે, એક તો ચાર ગતિનો ત્રાસ જેને વર્તે અને મોક્ષની અભિલાષા. એને મારે કહેવું છે શું? એ આત્માનું સ્વરૂપ. એક વાત, ભાઈ! આહાહા...! પુણ્ય કરશે તો આમ કરશે, વ્યવહાર કરશે એ વાત જ અહીં નથી, કહે છે. આહાહા...! આત્માના સંબોધન, આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવવા માટે, એક વાત છે. તારું સ્વરૂપ શું છે? તારી અંદર જાત શું છે? ભાઈ! તારા સ્વરૂપમાં શું પડ્યું છે? અને આ વિકાર-ફિકાર એ તારી જાત નથી. એવા આત્માના સ્વરૂપને સમજાવવા માટે 'એકાગ્ર મનસે...' હું પણ અત્યારે મારા એકાગ્ર મનથી દોહાની રચના કરીશ, લ્યો! સમજાણું કાંઈ? કહે છે, સમજાવવું છે એને આત્માનું સ્વરૂપ, હોં! એક વાત કીધી. આહાહા...! આત્માનું

સંબોધન. ભાઈ! તું આ છો ને! સ્વરૂપ તારું આ છે ને, ભાઈ! રાગ ને વિકાર વિનાની તારી ચીજ છે ને! એ મારે સમજાવવું છે. કારણ કે એ ચાર ગતિથી બીનો (ડર્યો) છે, મોક્ષનો અભિલાષી છે. એને આટલું સ્વરૂપ સમજાવીએ છીએ. એ માટે હું પણ એકાગ્ર મનથી દોહાની રચના કરીશ. મારું પણ બરાબર એકાગ્ર મનથી એમાં જે ભાવ જોઈએ તે આવશે, એની રચના હું કરીશ. એમ કરીને આ ત્રણ દોહરા માંગલિકરૂપે કર્યા છે.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)

જીવ-અજીવનાં ક્રમબદ્ધ પરિણામ અને આત્માનો જ્ઞાયક સ્વભાવ!

આચાર્ય કહે છે કે 'પ્રથમ તો' એટલે કે સૌથી પહેલાં એ નિર્ણય કરવો કે જીવ ક્રમબદ્ધ-ક્રમનિયમિત એવા પોતાના પરિણામોથી ઊપજતો થકો જીવ જ છે, અજીવ નથી; એવી રીતે અજીવ પણ ક્રમબદ્ધ એવા પોતાના પરિણામોથી ઊપજતો થકો અજીવ જ છે, જીવ નથી! જુઓ, આ મહા સિદ્ધાંત! જીવ કે અજીવ દરેક વસ્તુમાં ક્રમબદ્ધપર્યાય થાય છે, તેમાં આડું અવળું થતું જ નથી. અત્યારે ઘણા પંડિતો અને ત્યાગી વગેરે લોકોમાં આની સામે મોટો વાંધો ઊઠ્યો છે, કેમકે આ વાતનો નિર્ણય કરવા જાય તો પોતાનું અત્યાર સુધી માનેલું કાંઈ રહેતું નથી. ૨૦૦૩ની સાલમાં (પ્રવચનમંડપના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે) હુકમીચંદ્રજી શેઠની સાથે દેવકીનંદન પંડિત આવેલા. તેમને જ્યારે આ વાત બતાવી ત્યારે તે આશ્ચર્ય પામ્યા હતા કે અહો! આવી વાત છે!! આ વાત અત્યાર સુધી અમારા લક્ષમાં નહોતી આવી. છએ દ્રવ્યોમાં તેની ત્રણકાળની દરેક પર્યાયનો સ્વકાળ નિયમિત છે. જગતમાં અનંત જીવો છે ને જીવ કરતાં અનંતગુણા અજીવ છે, તે બધાય દ્રવ્યો પોતપોતાના ક્રમ નિયમિત પરિણામે ઊપજે છે. જે સમયે જે પર્યાયનો ક્રમ છે તે એક સમય પણ આગળ પાછળ ન થાય. ૧૦૦ નંબરની જે પર્યાય હોય તે ૯૯ નંબર ન થાય તેમજ ૧૦૦ નંબરની પર્યાય ૧૦૧મા નંબરે પણ ન થાય. આ રીતે દરેક પર્યાયનો સ્વકાળ નિયમિત છે ને બધાય દ્રવ્યો ક્રમબદ્ધપર્યાયે પરિણમે છે. પોતાના સ્વભાવનો નિર્ણય થયો ત્યાં ધર્મી જાણે છે કે હું તો જ્ઞાયક છું, હું કોને ફેરવું? એટલે ધર્મીને પરને ફેરવવાની બુદ્ધિ નથી, રાગને પણ ફેરવવાની બુદ્ધિ નથી; તે રાગનો પણ જ્ઞાયક જ રહે છે.

(આત્મધર્મ - ઓગસ્ટ ૨૦૦૮)